

Грижак Л. М.,

Чернівецький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЗНАЧЕНИХ ІМЕННИХ ГРУП У РІЗНИХ ТИПАХ ДИСКУРСУ

У статті здійснено порівняльно-статистичний аналіз особливостей функціонування означених іменних груп у трьох типах дискурсу – художньому, публіцистичному, науковому.

Ключові слова: *якісна означеність, кількісна означеність, іменна група, дискурс.*

The author analyses the functioning of definite noun groups in different types of discourses – fiction, news, academic.

Key words: *qualitative definiteness, quantitative definiteness, noun group, discourse.*

Специфіка використання означених/неозначених іменних груп у різних типах дискурсів і пов'язане з цим питання стилістичної значущості категорії означеності/неозначеності, тобто впливу детермінативів на формування стильових відмінностей дискурсів, не були предметом ґрунтовного вивчення у сучасній англійській мові. Так, автори комунікативної граматики англійської мови “Longman Grammar of Spoken and Written English” [5] простежили дистрибуцію різних мовних одиниць, зокрема і детермінативів, у чотирьох функціональних стилях – усному мовленні, художніх, публіцистичних і наукових текстах, не торкнувшись питання стилетвірного потенціалу детермінативів.

З іншого боку, досліджуючи функціонування артиклів англійської мови та виділяючи їх текстові функції, учені не висвітлюють ролі інших детермінативів у формуванні стильової специфіки дискурсу [3; 4].

Метою роботи є дослідити особливості використання означених іменних груп у дискурсах різного комунікативного спрямування та їх ролі у створенні функціонально-сміслових і стилістичних ознак цих дискурсів. Матеріалом дослідження обрано тексти художнього, наукового та публіцистичного дискурсів, приблизно по 123800 слововживання кожний [2; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Статистична обробка текстів проводилася методом суцільної вибірки.

Головною передумовою розуміння детермінувальних властивостей різних мовних одиниць як і засобом їхнього розрізнення та класифікації, на наше переконання, повинен бути принцип запропонований російським мовознавцем В. Г. Гак, який розрізняє кількісну та якісну детермінацію мовних одиниць, де остання “показує ступінь знання предмета співрозмовником”, а перша відображає “кількісну характеристику пої-

менованих об’єктів (одиночність, множинність, частковість, тотальність і под.)” [1, с. 99-100].

Згідно цьому показники означеності номінативних одиниць можна класифікувати як:

– якісно означені: означений артикль (*the*), демонстративи (*this/that, these/those*), посесиви (*my/your/his/her/its/our/their*);

– кількісно означені: квантифікатори (*one/the first, all the, both, the few etc.*).

Проте, стверджуючи, що ознаки якості та кількості є основою розуміння детермінувальних властивостей присубстантивних одиниць означеності, ми, однак, вважаємо, що необхідно говорити тільки про їхню домінантність у семантиці того чи іншого детермінатива. Наприклад, окрім домінантного значення вказівки на ідентифікований, означений предмет мовлення, детермінатив *these* в іменній групі *these weeks* виражає значення множини, тобто кількісної означеності. Для правильного визначення характеру детермінації необхідно брати до уваги функціонально-сміслові особливості використання означених детермінативів у дискурсі у кожному конкретному випадку.

Аналізуючи означені іменні групи стосовно їх ролі у створенні функціонально-сміслових і стилістичних ознак дискурсів, ми розглядаємо іменні групи, детерміновані показниками означеності як базові одиниці цього категорійного значення. Доцільність саме такого підходу до висвітлення означеності або неозначеності іменних груп зумовлено тим, що ці категорійні значення не є властивістю виключно детермінативів, а детермінованих за їх допомогою іменників. Тобто, саме іменна група з її контекстуально обумовленим значенням, а не окремих детермінативів, є основою дослідження категорійних значень означеності.

Таблиця 1

Використання означених іменних груп у трьох типах дискурсу

тип дискурсу	художній дискурс	публіцистичний дискурс	науковий дискурс
іменні групи			
означений артикль + іменник	4667	7124	7178
демонстратив + іменник	346	520	1047
посесив + іменник	3009	1896	638
квантифікатор + іменник	677	901	911
Усього	8699	10441	9774

Значення конкретизації та індивідуалізації, притаманні означеним детермінативам, дозволяють читачеві безпомилково ідентифікувати дискурсні референти номінативних груп. За їх допомогою груп автор літературного твору, журналіст чи науковець реалізує у тексті відношення

достовірності поданої ним інформації, безпосередньо впливаючи на читача через зображення подій, осіб, фактів тощо, як чогось відомого, реального, чітко визначеного. У результаті читач немов стає співучасником конкретних подій у конкретних умовах їх перебігу.

Саме прагненням досягнути художньо-образної конкретності літературного твору пояснюється використання такої великої кількості означених іменних груп у художньому дискурсі [2]. А наближеність публіцистичного дискурсу (далі – ПД) до художнього (далі – ХД) виявляється у практично однотипних випадках застосування означеного артикля з номінативами, які позначають:

– узагальненні поняття та суспільно-політичні терміни: ХД – *the persistence, the excellence, the community*; ПД – *the wealth, the election, the bureaucracy*;

– назви народностей та націй: ХД – *the French, the Germans, the Indians*; ПД – *the Saudis, the Romans, the Kosovars*;

– назви установ, організацій тощо: ХД – *the American Express, the Armours and the Swifts, the Vatican*; ПД – *the UAE, the World Bank, the Immigration and Customs Enforcement agency*;

– географічні назви: ХД – *the Holy Land, the Philippines, the Himalayas*; ПД – *the Gulf, the Palestinian territories, the Elysée, the Atlantic* тощо.

І хоча у відсотковому відношенні означених іменних груп в публіцистичному стилі дещо менше (44 %), ніж у художньому тексті (52 %), відносно всіх слововживань, ця різниця компенсується значно більшою кількістю вищеназваних іменних груп і власних назв, які є “безумовно-означеними”: *China, India, Brazil, Asia, Mr. Sarkozy, Obama* та ін. Крім того, у досліджуваних статтях досить часто зустрічаються іменники, детерміновані власними назвами в присвійному відмінкові, наприклад: *Clinton’s victories, Bush’s formidable friend*.

Означені іменні групи та власні назви разом формують метатекстову основу конкретизації та індивідуалізації публіцистичного повідомлення і, відповідно, стають маркерами достовірності поданої інформації, актуалізуючи комунікативні інтенції автора-журналіста та передбачаючи комунікативні очікування читача.

Проведені підрахунки показали порівняно невелику кількість означених іменних груп у науковому тексті (36 %), відносно всіх слововживань. Пояснення цьому ми знаходимо у специфіці лексичного складу наукового дискурсу (далі – НД), а саме у наявності великої кількості іменників абстрактного значення та номінативів, ужитих у родовій співвіднесеності, які виражають найзагальніші властивості досліджуваних предметів та явищ дійсності.

Відмітними ознаками категорійного значення означеності у цьому типі дискурсу є: а) поширене використання означених детермінативів з

назвами наукових теорій та численними термінологічними поняттями: *the Derivational Theory of Complexity*, *this Argument Structure Hypothesis*, *the Trace Reactivation Hypothesis*, *the Unification Model*, *the entropy*, *the dendrogram*, *the plosive*, *the phenotypic variance*, *the DANN*, *the insula*, *these ASL categories*; б) велика кількість пре- та постпозитивно означених іменних груп, що реалізується за допомогою прикладки чи підрядно-означального речення. Наприклад:

They assumed that the setting of a syllable boundary after the encoding of the first syllable's segment delays the initiation of assignment of phonemes to the following syllable [11, с. 253].

This is simply due to the fact that more precise accounting of observed measures, such as reading times, will be dominated by the specific mechanisms that implement the theory... [11, с. 377].

Спільною ознакою вираження значення означеності у трьох дискурсах є переважне використання якісно-означених іменних груп, які у декілька разів перевищують частотність появи кількісно-означених. Крім того, частка означеного артикля є набагато більшою в якісно-означеній детермінації іменних груп, що підтверджує статус означеного артикля як основного засобу вираження категорійного значення означеності.

У цілому, аналізуючи особливості функціонування означених іменних груп у порівнюваних дискурсах, необхідно підкреслити таке:

- у досліджуваних дискурсах спостерігається зростання вживань означеного артикля у напрямку від художнього до наукового дискурсу відносно інших детермінативів якісного означення номінативів;

- частотне використання детермінативів з дейктичною вказівкою на предмет мовлення у науковому дискурсі (1047 одиниць), порівняно з публіцистичним (520) та художнім (346);

- поширене використання присвійних детермінативів у художньому дискурсі та послідовне зменшення їх кількості в інших дискурсах. Порів.: ХД – 3009 одиниць; ПД – 1896 одиниць; НД – 638 одиниць;

- значне переважання числівникової детермінації іменників у кількісній означеності іменників у трьох типах дискурсу. Так, згідно з нашими підрахунками, означені іменні групи з числівниками в якості самостійних детермінувальних маркерів номінативів та у сполученні з іншими означеними детермінативами становлять 514 одиниць у художньому дискурсі, відповідно, 719 – у публіцистичному і 698 – у науковому;

- часте використання квантифікатора *all* у сполученні з означеним артиклем, присвійними та вказівними детермінативами у художньому дискурсі порівняно з низькою частотністю їх появи в інших дискурсах. Порів.: ХД – 102; ПД – 46; НД – 22;

- іменні групи з квантифікатором *all* та номінативи, детерміновані числівниками, становлять практично весь об'єм кількісно-означених

іменних груп у художньому дискурсі, однак в інших – їх кількість стає дещо меншою. Порів.: ХД – 91%; ПД – 85%; НД – 78 %;

– поступове зростання вживань квантифікатора *such* (ХД – 9 одиниць; ПД – 49 одиниць; НД – 96 одиниць) і квантифікатора *both* (ХД – 11; ПД – 28; НД – 50) у функції кількісного маркера означеності;

– у публіцистичному дискурсі у порівнянні з іншими дискурсами частіше використовується квантифікатор *whose* (ХД – 6; ПД – 35; НД – 8), який поєднує значення належності зі значенням двох названих або відомих референтів.

Отже, порівняльно-статистичний аналіз означених іменних груп дозволив виявити певні закономірності їх дистрибуції у досліджуваних дискурсах. Тобто кожний стиль дискурсу має свою систему вживання означених номінативів, яка у кількісному та якісному відношеннях відрізняє його від інших стилів. Отримані результати дають змогу констатувати, що мовленнєва специфіка й частотність використання маркерів означеності/неозначеності можуть слугувати характерною ознакою кожного окремого дискурсу.

Література:

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Г. Гак. – М.: Высш. школа, 1979. – 304 с.
2. Моэм У. С. Острие бритвы = Razor's Edge: книга для чтения на англ. яз. / У. С. Моэм: коммент. М. В. Дьячкова. – М.: Изд-во Менеджер, 2004. – 320 с.
3. Раевская Н. Н. Очерки по стилистической грамматике современного английского языка / Н. Н. Раевская. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1973. – 144 с.
4. Рейман Е. А. Английский артикль. Коммуникативная функция / Е. А. Рейман. – Л.: Наука, 1988. – 114, [2] с.
5. Longman Grammar of Spoken and Written English / [D. Biber, S. Johansson and others]. – London: Pearson Education, 2007. – 1204 p.
6. The Economist [Electronic source]. – 2008. – April 26. – Mode of access: <http://www.economist.com/printedition/index.cfm?d=20080426>.
7. The Economist [Electronic source]. – 2008. – May 3. – Mode of access: <http://www.economist.com/printedition/index.cfm?d=20080503>.
8. Time [Electronic source]. – 2008. – Vol. 171, № 11. – Mode of access: <http://www.time.com/time/magazine/0,9263,7601080317,00.html>.
9. Time [Electronic source]. – 2008. – Vol. 171, № 12. – Mode of access: <http://www.time.com/time/magazine/0,9263,7601080324,00.html>.
10. Time [Electronic source]. – 2008. – Vol. 171, № 16. – Mode of access: <http://www.time.com/time/magazine/0,9263,7601080421,00.html>.
11. Twenty-First Century Psycholinguistics: Four Cornerstones / ed. by A. Cutler. – Mahwah, New Jersey: London: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2005. – 412 p.